

Dziady (dramat)[[edytuj](#)]

[Przejdź do nawigacji](#)[Przejdź do wyszukiwania](#)

Dziady	
Autor	Adam Mickiewicz
Typ utworu	cykl dramatów romantycznych
Wydanie oryginalne	
Język	polski
Data wydania	1822
	Multimedia w Wikimedia Commons
	Teksty w Wikiźródłach
	Cytaty w Wikicytatach

Scena z *Dziadów* w inscenizacji Stanisława Wyspiańskiego (Teatr Miejski w Krakowie, premiera 31 października 1901)

Dziady – cykl [dramatów romantycznych Adama Mickiewicza](#) publikowany w latach 1823–1860. Składają się na niego trzy luźno powiązane części oraz część pierwsza, wydana pośmiertnie, mająca charakter nieukończony:

- [Dziady część II](#) – dramat z 1823 roku
- [Dziady część IV](#) – dramat z 1823 roku
- [Dziady część III](#) – dramat z 1832 roku
- [Dziady część I](#) – dramat ogłoszony pośmiertnie w 1860 roku (nieukończony)

Oprócz dramatów, w skład II części wchodzi wiersz *Upiór* publikowany początkowo jako osobny utwór, zaś w skład III części rozległy *Ustęp* – epicki komentarz ukazujący obraz carskiej Rosji, zakończony słynnym wierszem *Do przyjaciół Moskali*.

Elementem spajającym te części jest obrzęd [Dziadów](#) – dokładnie przedstawiony w części II, wspominany przez [Gustawa](#) w cz. IV i odbywający się w scenie IX cz. III. W utworze znajdują się liczne wątki [autobiograficzne](#), zawarte są w nim idee [romantyzmu](#), także polskiego, związanego z walką narodowowyzwoleńczą z [rosyjskim zaborcą](#).

Spis treści

- [1Opis utworów](#)
 - [1.1Dziady część II](#)
 - [1.2Dziady część IV](#)
 - [1.3Dziady część III](#)
 - [1.4Dziady część I](#)
- [2Niektóre inscenizacje Dziadów](#)
 - [2.1W Polsce](#)
 - [2.2Za granicą](#)
 - [2.3Spektakle Teatru Telewizji](#)
 - [2.4Film](#)
- [3Dziady w kulturze](#)
- [4Przypisy](#)
- [5Bibliografia](#)
- [6Linki zewnętrzne](#)

Opis utworów([edytuj](#) | [edytuj kod](#))

Dziady część II([edytuj](#) | [edytuj kod](#))

II część *Dziadów*, chronologicznie pierwsza, powstawała w latach 1820–1821^[1], w okresie wileńsko-kowieńskim życia Adama Mickiewicza (stąd określenie *Dziady wileńsko-kowieńskie*). Została opublikowana po raz pierwszy w II tomie *Poezji*. Utwór poprzedza [balladowy](#) wiersz *Upiór*.

Akcja toczy się w [Dzień Zaduszny](#) (w nocy) w kaplicy, gdzie zebrała się grupa ludzi z pobliskiej wioski. Trwa ludowy obrzęd [Dziadów](#), któremu przewodniczy [Guślarz](#). Zebrani wzywają kolejno dusze czyścicowe, chcąc ulżyć im w cierpieniu. Na ich wezwanie przybywają *trzy rodzaje duchów: lekkie, ciężkie i pośrednie*^[2].

Kiedy obrzęd dobiega końca, nieoczekiwanie pojawia się jednak kolejny duch, który nie reaguje na wezwania i przekleństwa Guślarza i reszty zgromadzonych. Duch ten zmierza w stronę jednej z wieśniaczek i wskazuje na swoje zranione serce. Chłopi wyprowadzają wieśniaczkę, a widmo podąża za nimi^[2].

Zjawienie się tajemniczego ducha w pewien sposób tłumaczy wiersz *Upiór* dołączony do *Dziadów* przez Mickiewicza. Tytułowy bohater tego utworu – postać o nieokreślonym statusie egzystencjalnym

– nie żyje, ale i nie umarł ostatecznie, jest duchem skazanym za grzech (samobójstwo) na karę corocznego powtarzania swego cierpienia na świecie. Cierpienie to jest związane z nieszczęśliwą miłością i życiem wśród ludzi, którzy go nie rozumieją^[2].

Dziady część IV[\[edytuj\]](#) | [edytuj kod](#)

Ta część *Dziadów*, chronologicznie druga, powstała w latach 1821–1822 i została opublikowana w II tomie *Poezji*^[3]. Wraz z częścią II jest nazywana *Dziadami wileńsko-kowieńskimi*. Jest to dramat o tematyce miłosnej, w którym głównym bohaterem jest nieszczęśliwy kochanek – Akcja utworu toczy się w dzień zaduszny między godziną dziewiątą wieczorem a północą, natomiast miejscem akcji jest dom księdza, który w przeszłości był nauczycielem głównego bohatera.

Osobowość Gustawa została ukształtowana poprzez lekturę [Nowej Heloizy Rousseau](#) oraz [Cierpień młodego Wertera Goethego](#)^[3]. Utwory te uczyniły z niego indywidualistę, a nawet pchnęły go do samobójstwa. Kochanka głównego bohatera jest określana jako *nadludzka dziewczyna*, została bowiem uwznioślona i uświęcona. Jest dla niego przeznaczeniem i darem niemalże nadprzyrodzonym. Jednak od momentu poślubienia jej przez osobę bogatą i utytułowaną dla Gustawa rozpoczyna się *godzina rozpacz*^[4], przepełniona egzaltacją, miłosnym cierpieniem, udręką zazdrości. Cierpienie to zostało wyrażone językiem jak na owe czasy bardzo nowoczesnym^[4]. Ta część jest uważana przez badaczy m.in. za studium psychologiczne^[4].

Ksiądz, słuchacz historii Gustawa, jest przez niego postrzegany za uosobienie [racjonalizmu](#), [zdrowego rozsądku](#) i [konformizmu](#)^[4]; potrafi posługiwać się tylko maksymami, powiedzeniami o charakterze popularnych porzekadeł, np. *Pan Bóg daje, Pan Bóg bierze!*, *po smutkach wesele*^[4]. Z kolei nieszczęśliwy kochanek reprezentuje romantyczny [spirytualizm](#).

Dziady część III[\[edytuj\]](#) | [edytuj kod](#)

Tablica upamiętniająca więzienie Adama Mickiewicza w [klasztorze bazylianów w Wilnie](#)

Trzecia, ostatnia ukończona część dramatu, została napisana wiosną 1832 roku^[5] i nazywana jest *Dziadami drezdeńskimi* (wiąże się to z pobytem [Mickiewicza](#) w [Dreźnie](#)). Tekst opublikowano po raz pierwszy w 1832 roku jako IV tom *Poezji* (w wydaniu zbiorowym) oraz rok później w edycji osobnej^[5]. Przez badaczy ta część *Dziadów* jest uważana za [arcydzieło](#) polskiego [dramatu romantycznego](#)^[6], m.in. ze względu na połączenie w jednym utworze problematyki polityczno-historycznej z metafizyczną.

Charakterystyczną cechą tego dramatu jest jego nieciągłość, fragmentaryczność i [otwarta, swobodna kompozycja](#). Żaden z licznych [wątków](#) fabularnych nie został ukończony, losy bohaterów są niedopowiedziane (z wyjątkiem Doktora, który ginie od uderzenia piorunem)^[7]. Do całego cyklu nawiązuje scena IX (obrzęd tytułowych *Dziadów*).

Mickiewicz poszukiwał nowej formy dramatu, odmiennego od konstrukcji utworów [Szekspira](#), [Calderona](#), [Goethego](#) czy [Schillera](#)^[7]. Entuzjastycznie przyjął pojawienie się dramatów Dittmera i Cavé pt. *Les soirées de Nauilly, esquisse dramatiques et historiques* (1827)^[7], w których dostrzegł nowatorstwo.

Plan historyczny utworu dzieli się na dwie części: jawną (oficjalny wymiar rzeczywistości) i ukrytą ([martyrologia](#), spiski i walka narodowowyzwoleńcza)^[8]. W części jawnej (*Dom wiejski pod Lwowem, Salon Warszawski, Pan Senator*) poeta staje się bezlitosnym analitykiem i krytycznym obserwatorem zaprezentowanej w utworze zbiorowości. Zbiorowość ta dzieli się na „lewą” i „prawą” stronę. W części ukrytej autor zawarł swoją drezdeńską koncepcję martyrologicznej historii Polski^[9].

Jedną z cech charakterystycznych dla tej części *Dziadów* jest [mesjanizm](#), polegający na eksploatowaniu paraleli pomiędzy cierpieniem Jezusa a ofiarą Polaków pozbawionych własnej państwowości i prześladowanych. Ofiara ta ma mieć, według Mickiewicza, charakter uniwersalny, stanowi bowiem powtórzenie odkupienia Chrystusa^[10]. Wyrazicielem takiej postawy w utworze jest Ks. Piotr, który posiada zdolność przewidywania przyszłości („widzenia”). Jego przepowiednie mają charakter optymistyczny, chociaż ich treść jest bardzo nieprecyzyjna (np. liczba [44](#))^[11]; podjęto wiele różnych prób interpretacji tych wizji^[12]. Przeciwnieństwem ks. Piotra w utworze jest Konrad, którego cechuje [indywidualizm](#), świadomość własnej wyjątkowości, a nawet duma urastająca do pychy^[13]. Źródło takiej postawy tkwi w przekonaniu, że jest wielkim poetą, dzięki czemu dysponuje wyjątkową mocą (*Ja czuję nieśmiertelność, nieśmiertelność tworzę, / Cóż ty większego mogłeś zrobić – Boże?,* sc. II, w. 54-55)^[14]. Posiada zdolność do odczuwania bólu za cały naród polski. W [Wielkiej improwizacji](#) podnosi bunt przeciwko Bogu, żądając od Niego władzy nad światem, aby urządzić go lepiej. Oskarża Boga w ten sposób o całe zło, a do tak gwałtownych żądań popycha Konrada odczuwanie cierpień własnego narodu (*Ja i ojczyzna to jedno. / Nazywam się Milijon – bo za miliony / Kocham i cierpię katusze,* w. 259-261). Żąda od Stwórcy całkowitej kontroli nad ludźmi, dlatego też marzenie o szczęściu i pokoju na Ziemi nosi cechy [tyranii](#)^[15]. Jednak Konrad nie zostaje wyraźnie w utworze potępiony^[14].

***Dziady* część I** [\[edytuj\]](#) | [\[edytuj kod\]](#)

Fragment niezrealizowanego pomnika Adama Mickiewicza, dłuta [Henryka Kuny](#), przedstawiający scenę z *Dziadów*

Pierwsza część *Dziadów* nie została ukończona ani wydana za życia artysty. Utwór powstawał prawdopodobnie na początku 1821 roku^[16]. Autorski tytuł brzmiał: *Dziady. Widowisko*^[16]. Po raz pierwszy do druku trafiła w wydany w Paryżu w 1860 roku podsumowaniu ważniejszych dzieł Mickiewicza. Zawiera zbiór niepowiązanych ze sobą scen. Pierwsza część *Dziadów* przez niektórych jest traktowana jako początek cyklu, a przez innych jako jego zakończenie.

W utworze pojawia się, podobnie jak w części II, postać Guślarza, opis obrzędu cmentarnego oraz Chór młodzińców i Chór młodzięży. Część badaczy uważa, że te Chóry stanowią literacką kreację [filomatów](#), z którymi Mickiewicz w okresie pisania utworu prowadził spór filozoficzno-światopoglądowy^[17].

Historycy literatury nie potrafią odpowiedzieć na pytanie, dlaczego autor ani nie ukończył tej części *Dziadów*, ani nie zniszczył [rękopisu](#). Niektórzy badacze utrzymują, że ten utwór jest ukończoną całością, złożoną z luźnych fragmentów^[18].

Niektóre inscenizacje *Dziadów*[\[edytuj | edytuj kod\]](#)

[Andrzej Mielewski](#) w roli Gustawa-Konrada w *Dziadach* w inscenizacji Stanisława Wyspiańskiego (Teatr Miejski w Krakowie, premiera 31 października 1901)

W Polsce[\[edytuj | edytuj kod\]](#)

- 31 października 1901: *Adama Mickiewicza „Dziady”*. *Sceny dramatyczne*, prapremiera dramatu w Teatrze Miejskim w Krakowie (obecnie [Teatr im. Juliusza Słowackiego](#)), w opracowaniu tekstu i w inscenizacji [Stanisława Wyspiańskiego](#). W roli Konrada wystąpił [Andrzej Mielewski](#). Wyspiański dokonał licznych skrótów w tekście, rezygnując z niektórych wątków.
- 1934: *Dziady. Poema – widowisko* w [Teatrze Polskim w Warszawie](#), w reżyserii [Leona Schillera](#). Była to realizacja „Teatru Ogromnego”, koncepcji rozwiniętej z idei Stanisława Wyspiańskiego i [Edwarda Gordona Craiga](#). W roli Gustawa-Konrada wystąpił [Józef Węgrzyn](#). Scenografię zaprojektował [Andrzej Pronaszko](#).
- 1961: *Dziady* w [Teatrze 13 Rzędów](#) w [Opolu](#), w reżyserii [Jerzego Grotowskiego](#), scenografia [Jerzy Gurawski](#), kostiumy [Waldemar Krygier](#).
- 1967: *Dziady* w [Teatrze Narodowym](#), w reżyserii [Kazimierza Dejmka](#) i ze scenografią [Andrzeja Stopki](#). Przedstawienie zyskało wymiar polityczny, zaniepokojone jego odbiorem społecznym i antyradziecką wymową władze komunistyczne nakazały zdjęcie spektaklu z afisza. Decyzja spowodowała protesty, które zapoczątkowały wydarzenia [Marca 1968](#). Główną rolę w przedstawieniu zagrał [Gustaw Holoubek](#) (Gustaw-Konrad), partnerowali mu m.in. [Józef Duriasz](#) (Ksiądz Piotr), [Zdzisław Mrożewski](#) (Senator), [Kazimierz Opaliński](#) (Guślarz), [Barbara Rachwańska](#) (Pani Rollison), [Stanisław Zaczek](#) (Adolf), [Ignacy Machowski](#) (Doktor).
- 1973: *Dziady* w [Starym Teatrze w Krakowie](#), w reżyserii [Konrada Swinarskiego](#). Odtwórcą roli Konrada był [Jerzy Trela](#). Jednym z zabiegów inscenizacyjnych było połączenie sceny z widownią poprzez budowę specjalnego pomostu. Dzięki zakwestionowaniu tradycyjnego podziału publiczność stała się aktorem, który – tak jak pozostali aktorzy – brał udział w sztuce. Przedstawienie Swinarskiego wystawiano 269 razy^[19], do roku 1983.

- 2011: *Dziady* w [Teatrze im. St. Wyspiańskiego w Katowicach](#), w reżyserii Krzysztofa Babickiego. Współczesna interpretacja dzieła, będąca próbą znalezienia w nim prawd aktualnych po dziś dzień.
- 22 kwietnia 2011: w [Teatrze Polskim w Bydgoszczy](#), w reżyserii Pawła Wodzińskiego.
- 22 marca 2014: w [Teatrze Nowym w Poznaniu](#), w reżyserii Radosława Rychcika
- 20 lutego 2016: w [Teatrze Polskim we Wrocławiu](#) w reżyserii [Michała Zadary](#). Po raz pierwszy wystawiono *Dziady* bez jakichkolwiek skrótów, łącznie z wierszem *Upiór* oraz *Ustępem* do III części. Spektakl (z przerwami) trwał od południa do późnej nocy, ok. 13 i pół godziny.^[20]
- 29 października 2016: w Teatrze [Wierszalin](#) w [Supraślu](#) w reżyserii Piotra [Tomaszuka](#).^[21]
- 19 listopada 2021: w Teatrze Słowackiego w Krakowie w reżyserii Mai Kleczewskiej. Spektakl spotkał się z negatywną reakcją reprezentantów władz konserwatywnych – swoje stanowisko wyraziła [małopolska kuratorka oświaty](#) Barbara Nowak^[22], ponadto apel o „podjęcie zdecydowanych działań wobec dyrektora Teatru Słowackiego” wysnuł wobec [marszałka woj. małopolskiego](#) [radny Krakowa](#) Adam Kalita^[23].

Za granicą[\[edytuj\]](#) | [edytuj kod](#)

- 1937: *Dziady* w Teatrze Narodowym w Sofii, w reżyserii [Leona Schillera](#)
- 1990: *Dziady* w [Wileńskim Teatrze Dramatycznym](#), w reżyserii [Jonasa Vaitkusa](#). W rolę Konrada wcielił się Valentinas Masalskis. Spektakl zawierał wszystkie części dramatu.

Spektakle Teatru Telewizji[\[edytuj\]](#) | [edytuj kod](#)

- 1959: *Sceny dramatyczne z „Dziadów”* – spektakl Teatru Telewizji w reżyserii Adama Hanuszkiewicza
- 1977: *Dziady* - Teatr im. S. Jaracza, Olsztyn w reżyserii Henryka Baranowskiego
- 1981: *Dziady cz. III* – spektakl Teatru Telewizji w reżyserii Jana Kulczyńskiego
- 1983: *Dziady* – spektakl Teatru Telewizji w reżyserii Konrada Swinarskiego
- 1997: *Dziady* – spektakl Teatru Telewizji w reżyserii Jana Englerta
- 2011: *Dziady* – spektakl Teatru Telewizji w reżyserii Krzysztofa Babickiego (telewizyjne przeniesienie spektaklu zarejestrowanego na Dużej Scenie Teatru Śląskiego w Katowicach).
- 2020: „Dziady” Teatru [Wierszalin](#) - premiera na antenie TVP Kultura: (17.11.2020) - „Dziady - Noc pierwsza”, (24.11.2020) część druga mickiewiczowskiej opowieści, przygotowanej przez Teatr Wierszalin, w reżyserii Piotra [Tomaszuka](#).^{[24][25]}

Film[\[edytuj\]](#) | [edytuj kod](#)

Filmowej adaptacji dramatu dokonał w 1989 r. [Tadeusz Konwicki](#). [Lawa. Opowieść o „Dziadach” Adama Mickiewicza](#) oprócz treści zawartych w tekście Mickiewicza odwołuje się do XX-wiecznej historii Polski (obrazy męczeństwa narodu z czasów [II wojny światowej](#), pielgrzymka [papieża Jana Pawła II](#), obrazy współczesnej Warszawy). Rola Gustawa–Konrada rozpisana została na dwóch aktorów: [Gustawa Holoubka](#) i [Artura Żmijewskiego](#). W ogromnej obsadzie filmu znaleźli się też m.in. [Teresa Budzisz-Krzyżanowska](#), [Maja Komorowska](#), [Henryk Bista](#), [Piotr Fronczewski](#), [Grażyna Szapołowska](#) i [Jan Nowicki](#).

Dziady w kulturze[[edytuj](#) | [edytuj kod](#)]

Austriacki filozof, pisarz i poeta [Siegfried Lipiner](#) na zlecenie polskiego arystokraty hrabiego [Karola Lanckorońskiego](#) dokonał przekładu *Dziadów* na język niemiecki, które ukazały się drukiem w 1887 roku w [Lipsku](#) pod tytułem *Todtenfeier*^[26] (*Święto zmarłych, Uroczystość żałobna*).

Kompozytor [Gustav Mahler](#) „czekał” na ten tekst^[27]. Na karcie tytułowej utworu, który zaczął komponować dał taki właśnie tytuł „*Todtenfeier*”. W zamyśle kompozytora był to [poemat symfoniczny](#). Po śmierci [Hansa von Bülowa](#) Mahler zmienił koncepcję dzieła i tak powstała [II Symfonia c-moll „Zmartwychwstanie”](#)^[28]. „*Todtenfeier*” stało się teraz pierwszą częścią *II Symfonii*. Mahler oddzielił wyraźnie I część symfonii od pozostałych ogniw, żądając w partyturze „przynajmniej pięciominutowej przerwy”^[29].

Fragment z *Dziadów* Adama Mickiewicza ukazał się również w grze komputerowej [Wiedźmin 3: Dziki Gon](#) firmy [CD Projekt RED](#) w zadaniu pobocznym o tytule „Dziady”